

Slovenska pomlad

Učno gradivo za delo v razredu ob fotografijah Toneta Stojka

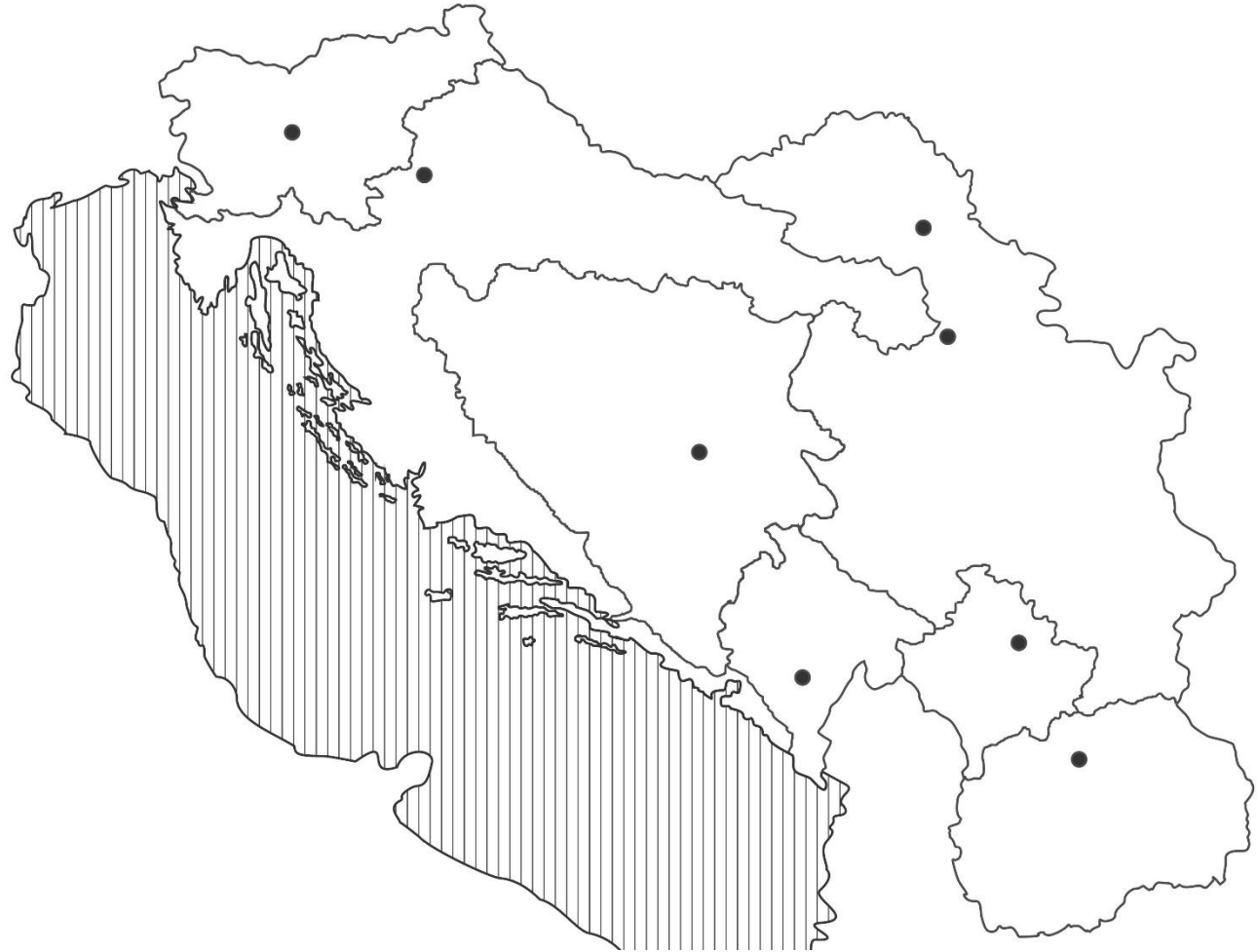
SLOVENSKA POMLAD

S pojmom »**slovenska pomlad**« poenostavljeno označujemo obdobje, ko se je začela zbirati kritična masa **civilno-družbenih pobud**, ki je spremenila politično podobo Slovenije.

Slovenska pomlad je političen pojem. Izraz se je dokončno udomačil spomladi leta 1989, v dneh, ko so predstavniki novoustanovljenih političnih zvez (kasnejših strank) izoblikovali Majniško deklaracijo.

80. leta

Po smrti predsednika Josipa Broza – Tita je bila zaveza o nadaljevanju njegove poti še nekaj časa zelo močna, hkrati pa je država tonila v ekonomsko, nacionalno in politično krizo.

80. leta

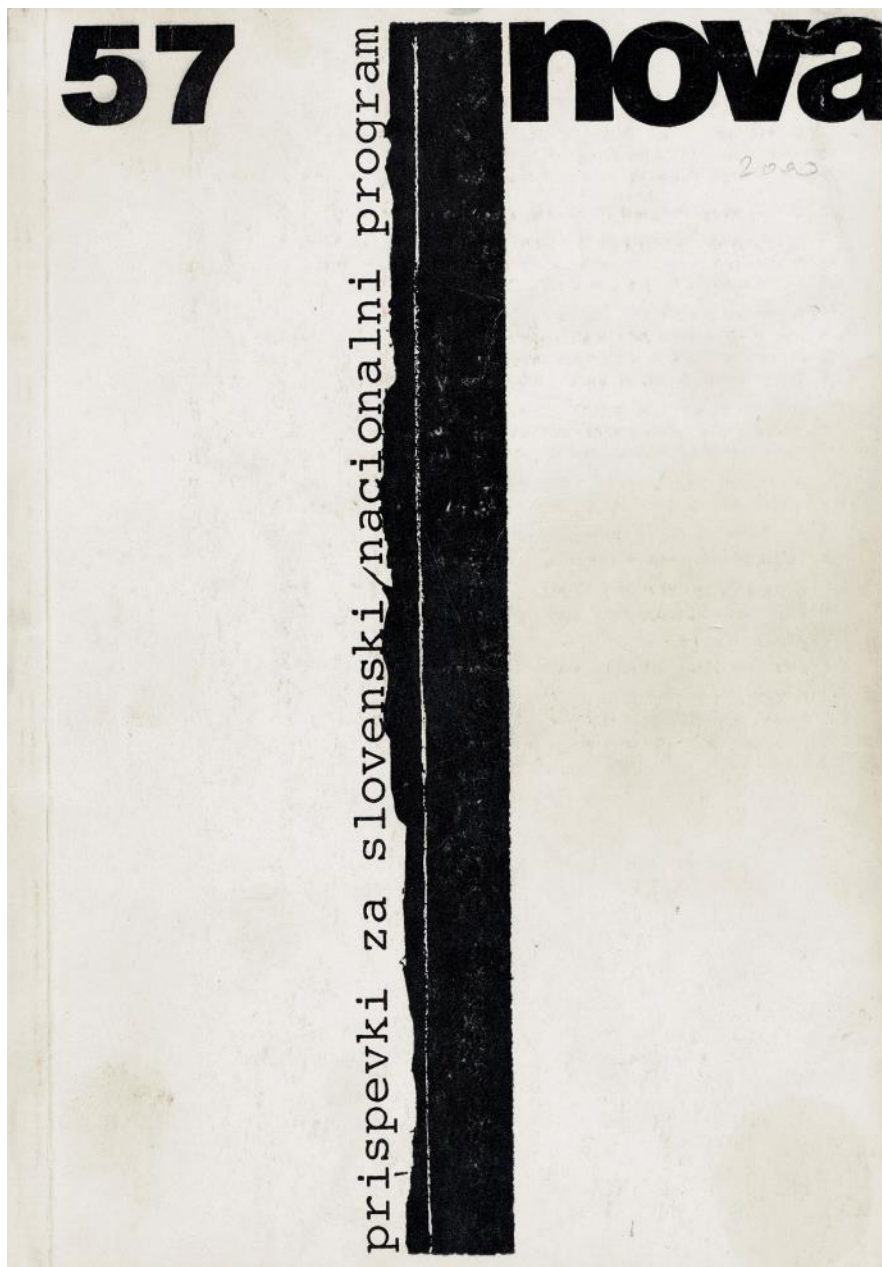
- V 80. letih je prišlo do bankrota Jugoslavije, država ni zmogla plačevati kreditov, ki jih je najemala za vzdrževanje navidezne moči; zmanjkovalo je osnovnih živil, naftnih derivatov, varčevalo se je z elektriko, rasla je inflacija, ki je konec desetletja prerasla v hiperinflacijo in presegala 1.000 %.
- Stopnja brezposelnosti v Jugoslaviji je bila na ravni povprečja zahodnoevropskih držav, vendar pa je bila specifična – bila je izrazito dolgotrajna.
- Raslo je tudi nezadovoljstvo med navadnimi ljudmi in intelektualci.

Foto: Tone Stojko

Vzpon novih družbenih gibanj

Hkrati je bil to čas, ko so se vse bolj krepile demokratične pobude. Vznikala so tako imenovana **nova, alternativna, družbena gibanja** (mirovništvo, okoljevarstvena gibanja, gibanje za pravice istospolno usmerjenih ...), ki so delovala pod okriljem **mladinske organizacije ZSMS** (Zveze socialistične mladine Slovenije).

57. številka Nove revije

V 57. številki Nove revije s podnaslovom *Prispevki za slovenski nacionalni program*, ki je izšla 20. februarja 1987, je 16 vidnih **slovenskih intelektualcev** zahtevalo **dosledno spoštovanje pravice do samoodločbe** in do **konstituiranja državnosti** po željah slovenske nacije ter **poudarjalo nujnost demokratičnih sprememb**. S tem je intelektualna opozicija prevzela oblikovanje nacionalnega programa.

Plakatna afera

Člani Novega kolektivizma po televiziji poslušajo obsodbo.

Foto: Tone Stojko

Istočasno, a nepovezano je vzniknila tudi t. i. **Plakatna afera**. Povzročilo jo je razkritje, da je bil plakat, izbran za propagandno upodobitev Dneva mladosti, **predelava nacistične slike**. Avtorji, člani Studia **Novi kolektivizem** (NSK), so bili zaslišani in ovadeni, sledila je dober mesec trajajoča medijska gonja. Ovadba je bila kasneje zavržena, češ da je šlo le za način umetniškega izražanja.

Foto: Tone Stojko

Stavka v Litostroju

Konec leta 1987 svoje nezadovoljstvo predvsem z nizkimi dohodki izrazijo delavci Tovarne Litostroj. Njihova stavka je prelomna tudi zaradi zahteve po ustanovitvi **neodvisnega sindikata**, predvsem pa predloga njihovega vodje Franceta Tomšiča o ustanovitvi iniciativnega odbora **Socialdemokratske zveze**.

15

KOMANDA 9. ARMIJE
Str.pov.br. 5044-3
08. 01. 1988. godine

VOJNA TAJNA
Strogo poverljivo

KOMANDA *Organ ARJ PUO*

Na osnovu naredjenja SSNO GS OS str.pov. broj 60- 4 od 21. 12. 1987. godine i naredjenja Komande 9. armije pov.br. 2256-1 od 03. 07. 1987. godine te ukazano potrebe, a radi bolje organizacije BOiV jedinica "A" i "B" klasifikacije i njihovo osposobljavanje za ojačavanje jedinica po stalnim i povišenim merama b/g,

NAREĐUJEM:

1.- Sve jedinice "A" i "B" klasifikacije, ranga bataljone - diviziona kroz borbenu obuku i vaspitanje, vojno-stručno i ideološko-politički osposobiti za ojačavanje "gotovih snaga" i uveštati ih u dejstvu na određenim pravcima.

Kroz proveru "gotovih snaga" (a u posebnom vremenu) planirati i izvoditi proveru b/g jedinica "A" i "B" klasifikacije i uveštati ih u ojačavanju "gotovih snaga" i u dejstvu.

Kompleksnu proveru b/g jedinica "A" i "B" klasifikacije planirati i izvesti jednput godišnje na nivou komandi brigada i pukova.

Stalan zadatak

2.- Komande 44. go Kozina, 54. go Sežana i 65. go Murska Sobota planirati da i izvesti jednput godišnje, kompleksnu proveru b/g svojih graničnih protivoklopnih odreda. Pri planiranju i izvršenju provere, proveriti praktične radnje i obučenosť od uzbunjivanja jedinice, uručanja poziva i izvršenja mobilizacije, do izlaska na protivoklopni rejon (položaj) i organizacije sistema vatre i sadejstva.

Stalan zadatak

3.- U garnizonu Ljubljana, Postojna i Maribor odrediti jedinice i vojno-stručno ih osposobiti kroz obuku za preuzimanje i izvršavanje zadataka jedinice vojne policije na stalnim zadacima u garnizonu, i to po sledećem:

- u garnizonu Ljubljana odrediti jednu mtč iz 14. ppp, 14. pmtđ,
- u garnizonu Postojna odrediti jedan streljački vod iz 228. mtbr, i
- u garnizonu Maribor odrediti jedan streljački vod iz 195. mtbr, 31. pd.

Takva rešenja ugraditi u mobilizacijske i druge planove.

Rok izvršenja 1. februar 1988. godine.

Zaupni dokument JLA

V času vse bolj kritičnega pisanja tednika Mladina, zaostrovanja odnosov med JLA in slovenskim političnim vodstvom je 8. januarja 1988, manj kot mesec dni po stavki v Litostroju, general podpolkovnik Svetozar Višnjić, poveljnik 5. vojnega območja, katerega del je bila tudi Slovenija, izdal **strogo zaupno povelje** številka 5044-3. S tem zaupnim dokumentom se je JLA začela pripravljati na **obračun** z morebitnimi prodemokratičnimi **protestniki**.

Mediji

V medijih se je odpiral prostor za kritične napade na sistem. Pri tem so prednjačili glasilo Zveze socialistične mladine Slovenije **Mladina**, študentske **Tribuna**, **Katedra** in **Radio Študent**, **Pavliha** in opozicijske revije. Počasi so jim sledili tudi nekateri uradni mediji.

Revija *Mladina* je 12. februarja 1988 objavila oster uvodnik „*Mamula, go home*“ o obisku sekretarja za ljudsko obrambo SFRJ admirala Branka Mamule v Etiopiji in sklenitvi sporazuma o dobavi orožja.

Uredništvo

Mamula go home!

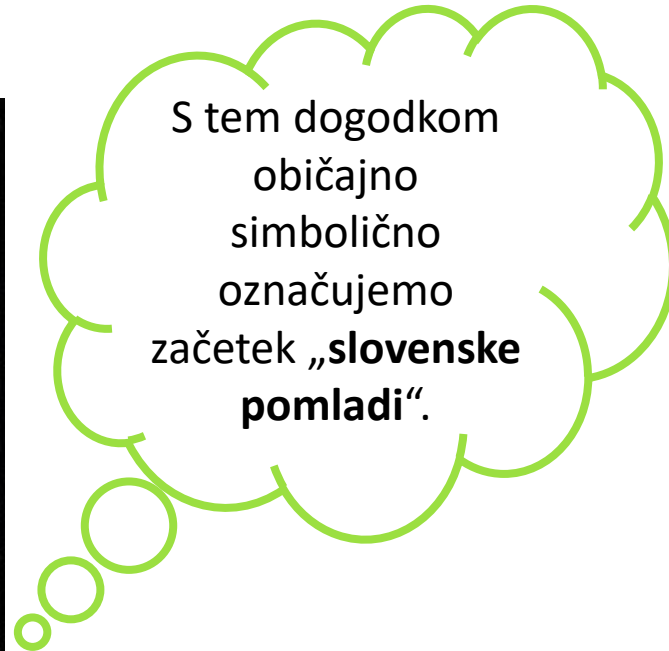
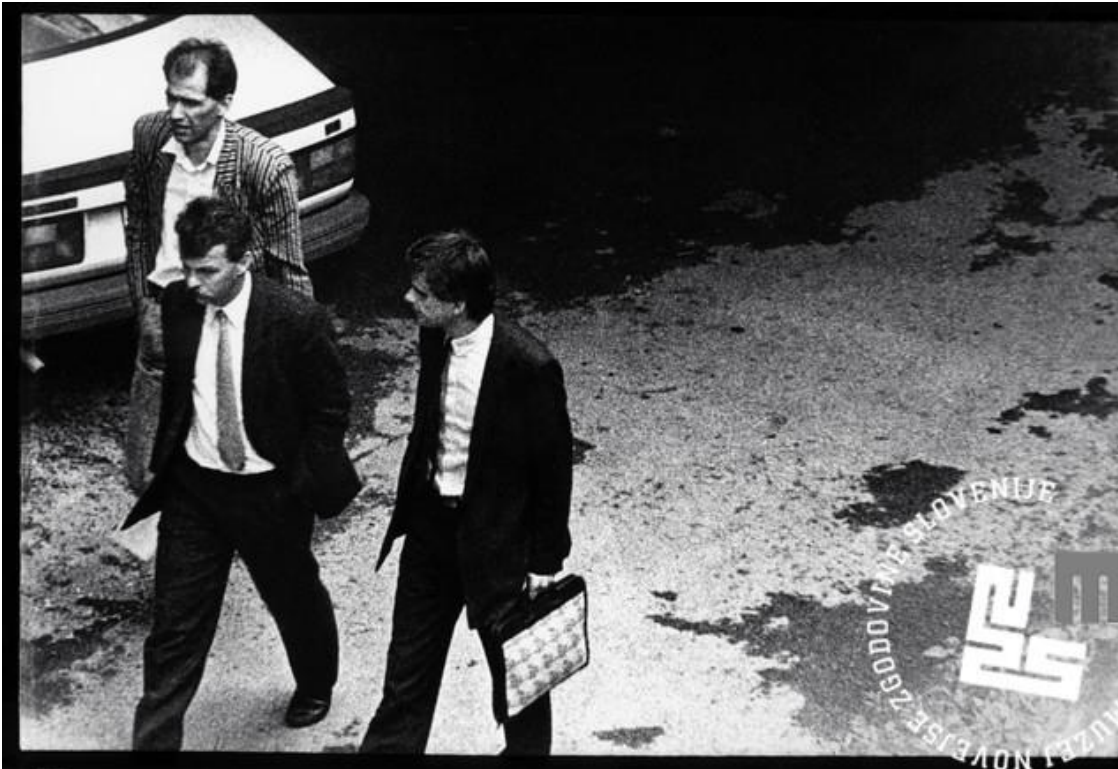
Lahko si mislimo, komu in v teh dneh poje v srcu Afrika . . . Popolnoma plastično si lahko predstavljamo afriškega socialističnega samodržca, ki ga je prepričala v strokovnih revijah primerno opevana kvaliteta jugoslovanskih polavtomatskih pušk, samohodnih večcevni raketnih metalcev in kopij slavnih ruskih tankov. Ker pa se očitno ni mogel o vsem ponujenem bogastvu uničevanja odločiti kar po telefonu, je povabil šefa prodaje ubijalskih sredstev v goste. Ta je po nesreči stopil na lastno mino in šarmantna diskretnost biznisa na najvišji ravni je splavala po vodi. Vseeno admirala Mamule njegov mali, svetovni javnosti razkriti spodrsrljaj niti slučajno ne bo dokončno spodnesel. Raje bo hitro storil naslednji korak in prehitel morebitne angleške, ameriške, francoske ali ruske konkurente v Ugandi!

Televizijski gledalci v domovini so navajeni na malem ekranu videti sliko vrhovnega poveljnika oboroženih sil za dan armade, v najslabšem primeru še ob kakšnem paracivilnem državnem prazniku. Slika admirala Mamule (v smeli drži dinastičnega militarista) kot ilustracija novice o sklenitvi donosne kupčije je delovala najmanj groteskno, za moralno bolj občutljive že preveč šokantno. Kaj če bi pristojni javni tožilec za začetek vložil proti Mamuli obtožnico zaradi vznemirjenja javnosti? Če bi bil Mamula zgolj zasebni preprodajalec orožja (tako kot gospod Schmitz iz Malmöja), bi njegov moralni habitus sicer prav tako, obsodili, toda krivda jugoslovanskega poveljnika oboroženih sil je še večja, ker prodaja puške z rožami neuvrščeni v ceveh in z zlaganimi nasmeški o nevmešavanju v notranje zadeve, obrambi lastne stabilnosti, itd. Mamuli je bilo prekleto jasno, zakaj oz. proti komu bo uporabljeno jugoslovansko orožje v Etiopiji in Ugandi: v državljanski vojni oz. proti domačim gverilcem.

Jugoslovanski legitimni izvoznik orožja SDPR svoje početje opravičuje z ekonomsko učinkovitostjo in se pri tem ravna zgolj po maksimi »Ako nečemo mi, onda će neko drugi«; seveda pa se nikoli ne vpraša, zakaj tisti drugi tega ne bo hotel. Jugoslovanski izvozniki se hvalijo, da z izvozom orožja ustvarjajo večji devizni priliv kot turistična industrija, kar je navadna, plehka in cinična demagogija: »civilno« gospodarstvo (oz. civilna družba nasploh) od vojaške industrije nima nikakršnega profita, »civilna« podjetja kvečjemu producirajo v vojaške namene in (seveda) pod vojaškim nadzorom.

Bedno in mizerno, nobenega vojaškega poveljnika vredno dejanje je potem, ko je javnost izvedela za umazano kupčijo, potrebovalo še napol anonimno (»dolžnostno«) apostologijo iz Beograda (ki pa je seveda apologija le kot demagogija): Jugoslavija pošilja v Etiopijo tudi hrano. Vojaški poveljnik, »ki se ne more dvigniti nad lastno zlo«, ki dejstva, da je trgovec s smrtjo ne more vsaj obrniti sebi v prid (ali pa preprosto izginiti s položaja) ne zasluži niti spoštovanja svojih vojakov. Ni ti treba verjeti v sholastiko Jehovinih prič, nepokornost Mamulini armadi ne rabi posebnega opravičila, kvečjemu zaničevanje!

Aretacija Janeza Janše

S tem dogodkom
običajno
simbolično
označujemo
začetek „slovenske
pomladi“.

Foto: Tone Stojko

Ta zaupno povelje številka 5044-3 je zastavnik JLA **Ivan Borštner** fotokopiral in izročil novinarjem Mladine. Zaradi suma zlorabe vojaške skrivnosti je bil dokument tudi povod za aretacijo **Janeza Janše**, takratnega Mladininega kolumnista in kandidata za predsednika ZSMS. Aretacija je bila 31. maja 1988.

Četverica JBTZ

- Isti dan, ko je bil aretiran Janez Janša, so varnostni organi JLA odvzeli prostost **Ivanu Borštnerju**. Služba državne varnosti (SDV) je pozneje aretirala tudi novinarja Mladine **Davida Tasića**. Oba je kasneje z vedenjem slovenskih oblasti predala organom JLA.
- Aretaciji se je izognil urednik Mladine **Franci Zavrl**. V času sojenja se je Zavrl edini od četverice JBTZ branil s prostosti.

Četverica JBTZ = kratica priimkov Janša, Borštner, Tasić in Zavrl

Odbor za varstvo človekovih pravic

Foto: Tone Stojko

Po prvi aretaciji Janeza Janše v uredništvu Mladine ustanovijo Odbor za varstvo pravic Janez Janše, ki se z nadaljnjimi aretacijami preimenuje v **Odbor za varstvo človekovih pravic**, ki mu je predsedoval **Igor Bavčar**. Vanj se v tednih, ki so sledili, včlani okrog 100.000 posameznikov in preko 1.000 različnih organizacij.

Demonstracije pred vojaškim sodiščem na Roški

Foto: Tone Stojko

Na julijskem sojenju četverici, se je pred stavbo vojaškega sodišča na Roški cesti v Ljubljani zbirala nezadovoljna množica in protestirala proti sodnemu postopku v **srbo-hrvaškemu jeziku** in sojenju **civilistom pred vojaškim sodiščem**.

Shod v podporo četverici

Foto: Tone Stojko

21. junija 1988 je bil na Kongresnem trgu v Ljubljani organiziran **shod v podporo četverici**, ki se ga je udeležilo več kot 30.000 ljudi.

Sojenje četverici

Foto: Tone Stojko

18. julija 1988 se začne **sojenje četverici**. Franci Zavrl je vsak dan na improvizirani tiskovni konferenci na Roški ulici javnosti pojasnil, kaj se dogaja za zaprtimi vrati. Zanimanje javnosti je bilo vsak dan večje.

Sojenje četverici

Foto: Tone Stojko

27. junija 1988 je bila sodba izrečena. Vsi štirje, Janša, Borštner, Tasić in Zavrl, so bili spoznani **za krive**. Po slabih dveh mesecih so zapustili zaporniške celice. Četverico je pred Vojaškim sodiščem na Roški cesti pričakalo več kot 10.000 ljudi.

Majniška deklaracija

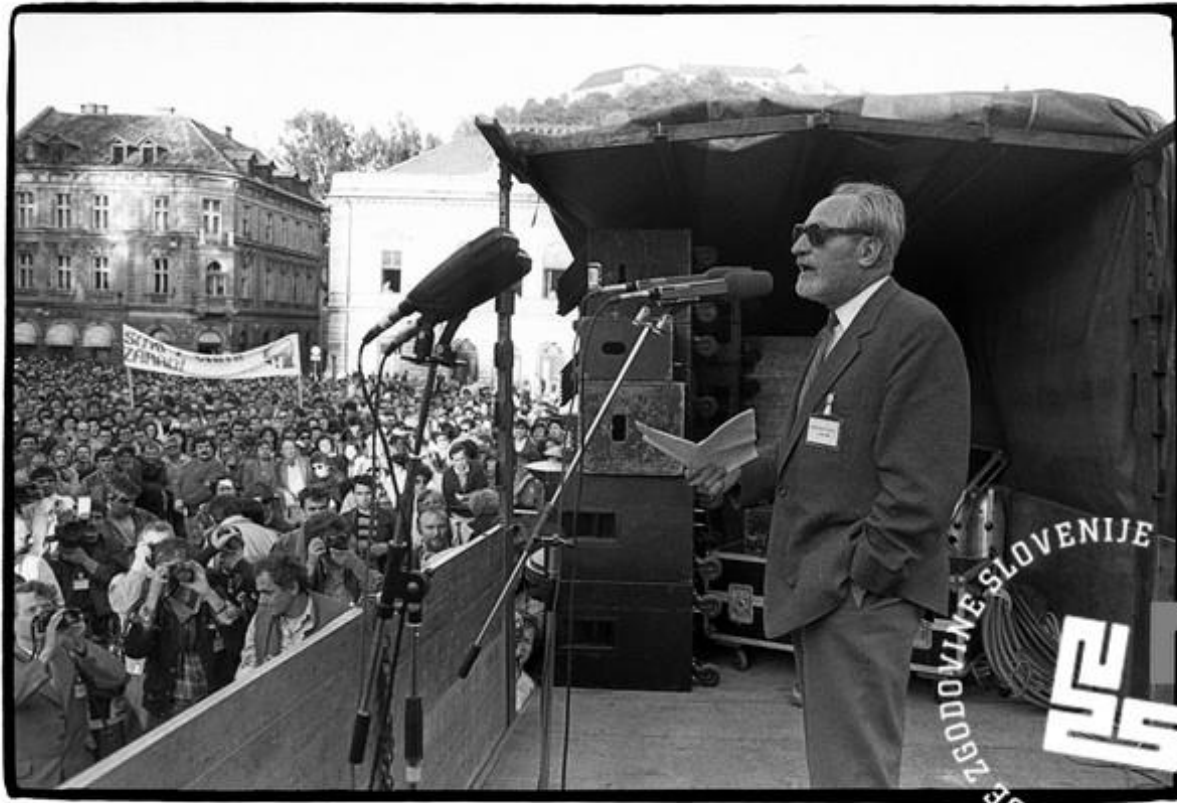

Foto: Tone Stojko

Na protestnem zborovanju zaradi druge aretacije Janeza Janše, t. i. „odprti seji predsedstva RK ZSMS“, je pisatelj Tone Pavček 8. maja 1989 prebral **Majniško deklaracijo**.

MAJNIŠKA DEKLARACIJA 1989

Nesporazumi, provokacije in tudi odkrite sovražnosti, ki jih danes doživljajo Slovenci v Jugoslaviji, nas prepričujejo o prelomnosti sedanjega zgodovinskega trenutka in nas obvezujejo, da v jasni obliki izrečemo svojo voljo, iz katere sledijo dejanja v prihodnosti.

Podpisniki te listine izjavljamo in sporočamo:

1.

da hočemo živeti v suvereni državi slovenskega naroda;

2.

kot suverena država bomo samostojno odločali o povezavah z južnoslovanskimi in drugimi narodi v okviru prenovljene Evrope;

3.

glede na zgodovinska prizadevanja slovenskega naroda za politično samostojnost je slovenska država utemeljena le na:

- spoštovanju človekovih pravic in svoboščin,
- demokraciji, ki vključuje politični pluralizem,
- družbeni ureditvi, ki bo zagotavljala duhovno in gmotno blaginjo v skladu z naravnimi danostmi in v skladu s človeškimi zmožnostmi državljanov Slovenje.

Društvo slovenskih pisateljev, Slovenska demokratična zveza, Slovenska kmečka zveza, Slovensko krščansko socialno gibanje, Socialdemokratska zveza Slovenije, Univerzitetna konferenca ZSMS, Društvo slovenskih skladateljev, **8. maja 1989.**

Majniška deklaracija

Zahteve, izražene v Majniški deklaraciji, so postale temeljni program nastajajočih opozicijskih strank.

Republiška konferenca SZDL Slovenije je na 5. seji, 27. junija 1989 obravnavala in sprejela naslednje besedilo:

TEMELJNA LISTINA SLOVENIJE 1989

Slovinci, Italijani, Madžari in drugi državljani Socialistične republike Slovenije, podpisniki te listine, izjavljamo in sporočamo, da:

1. Hočemo živeti v demokratični državi suverenega slovenskega naroda in vseh državljanov Slovenije, utemeljeni na človekovih pravicah in državljanskih svoboščinah. V njej si zagotovimo: vladavino dela, prava in samostojnost civilne družbe; svobodno združevanje in politični pluralizem; demokratične volitve; enakopravnost vseh manjšin; svobodo vseh oblik z naravnimi omejitvami uravnovešenega gospodarskega razvoja; povezanost z Evropo in s svetom.
2. Živeli bomo samo v taki Jugoslaviji, v kateri bo zagotovljena suverenost ter trajna in neodtujljiva pravica do samoodločbe narodov, enakopravnost vseh narodnosti in manjšin, ki bo spoštovala in varovala različnost vseh, kjer bomo življenjsko pomembne skupne zadeve urejali po načelu soglasja, in samo v takem samoupravnem socializmu, kjer bodo zahteve te listine v celoti upoštevane.
3. Nočemo živeti v takšni državni skupnosti, kjer ni zagotovljeno spoštovanje ustave in zakonov in s tem človekovih in narodnostnih pravic, kjer bi bili podvrženi političnemu monopolu ali nacionalni nadvladi, gospodarskemu izkoriščanju ali drugim vsiljenim oblikam političnega, gospodarskega in kulturnega življenja.

S svojimi podpisi se predlagatelji in podpisniki te listine zavezujejo, da bomo vztrajali pri njenih načelih. Obvezujemo vse v Socialistični republiki Sloveniji, ki jim je podeljena legalna moč, da pri ustavnih reformah ter pri vsem političnem delovanju v Sloveniji in v SFR Jugoslaviji uveljavijo to skupno ljudsko voljo.

Ljubljana, 27. junij 1989

SZDL Slovenije

Temeljna listina Slovenije

Uradne oblasti so na Majniško deklaracijo skušale odgovoriti z alternativnim programom, t. i. Temeljno listino Slovenije, sprejeto 27. junija 1989.

Temeljna listina Slovenije je še **zagovarjala jugoslovansko državo**, vendar pod pogojem, da bo dejansko **federativna in demokratična**.

Ustanavljanje novih političnih strank

- V osemdesetih letih se je v Sloveniji razvijala **politična opozicija**, ki je zahtevala ukinitvev oblastnega monopola Zveze komunistov in uvedbo demokracije.
- V letih 1988 in 1989 so začele nastajati t. i. **zveze**, predhodnice političnih strank; prva zveza je *Slovenska kmečka zveza*, 1988, glavnina zvez nastane leta 1989.
- 27. decembra 1989 je bil sprejet **Zakon o političnem združevanju**, ki je med drugim opredelil postopek ustanavljanja političnih organizacij in namen tovrstnega združevanja.
- 30. decembra 1989 so bile razpisane **prve večstrankarske skupščinske volitve po drugi svetovni vojni**.

DEMOS – Demokratska opozicija Slovenije

Foto: Tone Stojko

Nove politične stranke so videle, da se morajo **politično povezati**, če hočejo na volitvah doseči vidne rezultate.

4. decembra 1989 so različne zveze ustanovile predvolilno koalicijo DEMOS – **Demokratsko opozicijo Slovenije**, ki jo vodi Jože Pučnik.

Zmaga DEMOS-a nas volitvah 1990

Foto: Tone Stojko

Na volitvah aprila 1990 je Demos dobil večino v parlamentu in mandat za sestavo nove vlade. Predsednik vlade je postal Lojze Peterle, predsednik Skupščine pa dr. France Bučar. Za predsednika Predsedstva RS je bil izvoljen Milan Kučan.